

KIRJA-ARVIOITA

YRITYSJOHDON AMMATILLISTUMINEN JA VALIKOITUMINEN

Sirpa Hajba: Yritysjohdon ammatillistuminen ja valikoituminen osana yritysten institutioitumista. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A-5:1982. Turku 1982. 228 s.

Keväällä 1982 julkaistujen väitöskirjojen joukossa kiinnittyy huomio Turun kauppakorkeakoulussa KTL Sirpa Hajban laatimaan suomalaisen yritysjohdon ominaisuuksia ja ammattimaisuutta koskevaan liiketaloustieteelliseen tutkimukseen. Sen perustavoitteena on analysoida yritysjohdon ammatillistumista ja valikoitumista osana yritysten institutioitumista. On ilmeistä, että yrityksiä johtaviin henkilöihin suunnattu tutkimus muodostaa keskeisen liiketaloustieteellisen tutkimusalueen. Yritysjohdon ammattimaisuus tai ammatillistuminen on jo kauan ollut huomion ja keskustelun kohteena ilman, että tähän ongelmaan sinänsä olisi kiinnitetty laajempaa tieteellistä huomiota. Pikemminkin ammattijohtaja tai johtajan ammatti ovat aiheuttaneet semanttista sekaannusta. Tästä syystä on erittäin tervetullutta, että liiketaloustieteen tutkija on valinnut tämän aihepiirin tieteellisen selvityksen kohteeksi.

Yrityksen johtajia koskevia suomalaisia empiirisiä tutkimuksia on toistaiseksi hyvin vähän. KTL Sirpa Hajba pyrkii tutkimuksessaan selvittämään yritysjohtajien monia tunnusmerkkejä ja asettamaan ne yhteyteen johtamisen kohteena olevan yrityksen ja sen toimintapolitiikan kanssa. Tämä yhteys vastaa tämänpäivän käsitystä siitä, että yrityksessä on oltava johtaja, joka osaamisensa ja tunnusmerkkiensä kannalta parhaalla tavalla vastaa yrityksen senhetkistä kehittämistilannetta tai kehitysvaihetta. Tutkimuksellisesti asetelma on kuitenkin varsin vaikea, koska asiakokonaisuuteen vaikuttavat niin monet muuttujat, joiden vaikutussuunnat ovat lisäksi epäselviä.

Tutkittavan ilmiön osalta teorianmuodostus on ollut niukkaa, ja yleensäkin yrityksen johtotieteen teoria hajanaista. Kun lisäksi ilmiön kausaalisuh-

teet ovat epäselviä ja muuttujien operationalisoinni epävarmaa, pitääne sitä näitä vähemmän muodollisten tutkimusmenetelmien avulla. Oisi voitava tehdä vapaasti havaintoja tutkittavasta ilmiöstä suppean tutkimuskohteen osalta ja pyrittävä vähitellen muodostamaan käsitystä ilmiöstä, sen rakenteesta ja prosessista. Tällainen tutkimustapa johtaa toivon mukaan uusien käsitteiden muodostamiseen ja niiden välisten suhteiden ymmärtämiseen.

KTL Sirpa Hajba on kuitenkin valinnut toisen tien. Hän käyttää lähtökohdina ns. managerialistista yrityksen teoriaa (johdon ammatillistuminen) sekä institutioitumisteoriaa. Näiden pohjalta hän esittää neljä työhypoteesia yritysjohtajan ammatillistumisen, yrityksen institutioitumisen sekä yritysjohtajan ammattifilosofian ja yrityksen toimintapolitiikan välisistä suhteista. Näitä tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä täsmennetään käsitteellisesti ja saatetaan operationalliseen muotoon. Hypoteesit koetellaan laajalla empirisellä aineistolla ja tulosten perusteella tehdään johtopäätöksiä, joita verrataan aikaisempiin tutkimuksiin.

Tutkimuksen lähtökohdaksi on valittu yritys eikä yritysjohtaja. Kysymys on niin ollen yrityksen johdon ammatillistumista tietyssä ajankohtana eikä tietyn yritysjohtajan ammatillistumisprosessista. Niinpä lähteeksi on valittu *Talouselämä*-lehden vuosina 1974–78 julkaisema luettelo Suomen 200 suurimmasta yrityksestä, joista tiedot on hankittu julkaistujen asiakirjojen pohjalta. Yritysjohtajat ovat näiden yritysten toimitusjohtajia, joiden elämäntiedot on saatu käytettävissä olevista hakuteoksista ja matrikkeleista.

Sekundaarisen aineiston käyttö tilastolliseen käsittelyyn aiheuttaa aina ongelmia, jotka tässä tutkimuksessa kylläkin tiedostetaan. Tutkija itse toteaa tietojenkeruumenetelmän alentavan sekä tutkimuksen reliabiliteettia että osin myös operationaalista validiteettia. Voidaankin keskustella siitä, missä määrin näin käyttöön otetut muuttujat kuvaavat tutkittavaa ilmiötä, erityisesti yritysten toimintapolitiikkaa tai johtajien ammattifilosofiaa. Onko yrityksen keskimääräinen näytetty voitto per oma pääoma riittävän hyvä *voittopolitiikan* ilmaisija? Samoin voidaan epäillä liikevaihdon keskimääräisen *toteutuneen* kasvuprosentin ilmaisevan yrityksen *kasvupolitiikkaa*. Mittarit ovat lukematomista muistakin tekijöistä riippuvia tulostittareita (ex post), kun taas politiikka kuvaa yrityksen päätöksentekokäytäntöä.

Tutkimusotteen yleislinjan valittuaan tutkija on onnistunut mielmiensä soveltamisessa. Monitaso- eli kontekstuaalianalyysiä käyttäen on voitu osoittaa eri muuttujaryhmien välisiä suhteita yritysjohtajataso ja yritystason eri tekijöiden välillä. Tuloksia on tulkittu eräitä harvoja liian rohkeita johtopäätöksiä lukuunottamatta asiallisesti ja rajoitukset huomioonottaen. Tutkittujen perusmuuttujien käsitteellistämässä ja johtopäätösten oikeellisuuden arvioinnissa Sirpa Hajba tukeutuu voimakkaasti alan kirjallisuuteen, mikä osoittaa

tutkijan huomattavaa lukeneisuutta ko. tutkimuskentän osalta.

Tutkimustehtävä, pääkäsitteet ja menetelmät selostetaan kiitettävästi. Tutkijan kirjoitustyyli on monisanaista ja tasapaksua, mikä vaikeuttaa keskeisten tutkimustulosten havaitsemista ja arviointia. Tutkimusongelman monisuuntaisuus ja käytettyjen muuttujien suuri määrä vaikeuttaa myös luettavuutta ja tutkimuksen edistymisen seuraamista. Kuvat ja kaaviot ovat selviä ja havainnollistavat esitystä.

Johdon ammatillistuminen eräänä institutioitumisen osatekijänä jää tutkimuksen kokonaistuloksena jossain määrin epäselväksi. Näiden molempien käsitteiden ilmeneminen yrityksen toimintapolitiikassa jää eniten selvittämättä, mikä johtuu tutkimustehtävän tämän osan vaikeudesta jo alusta lähtien ja eritoten tietojenkeruumenetelmän valinnasta. Mielenkiintoisimmat tutkimustulokset saavutetaan kuitenkin tutkimuksen yksityiskohdissa. Huomattavana kontribuutiona on pidettävä suomalaisen yritysjohdon ammatillistumisen ominaispiirteiden laajaa ja paljon työtä vaatinutta selvittämistä. Tällä alueella tutkimus tuottaa paljon uutta tietoa. Lisäksi on ansiona pidettävä eräiden verraten uusien menetelmäratkaisujen hyvää soveltamista.

Leo Ahlstedt